

► **Nastavak sa strane I**

Zašto je opravdano razdvojiti muški i ženski toalet, a zabranjeno je razdvojiti toalete za Rome i nerome? Kako pravno opravdati podizanje rampi za nesmetan pristup invalida objektima u javnoj upotrebi? Da li postoje slučajevi kada poslodavac može da opravda diskriminaciju potrebom zapošljavanja radnika sa kojim deli ista politička ili verska uverenja? Zašto se ne smatraju diskriminacijom zakonske zabrane osnivanja i rada partija ili organizacija koje zagovaraju fašizam, nacizam ili rasizam, ako već postoji odredba o zabrani diskriminacije s obzirom na politička ubedenja? Da li se dis-

Diskriminisan bi mogao od suda da zahteva i samo utvrđenje da je pretrpeo diskriminaciju ili pak da se odluka suda povodom akta diskriminacije objavi u štampi.

Sledeći mehanizam pravne zaštite od diskriminacije činile bi kaznene mere, a posebno propisivanje novih krivičnih dela i izmena postojećih. Trebalo bi sačiniti i modernu listu prekršajno-pravnih mera, od zabrane pružanja usluga ili obavljanja druge privredne delatnosti u određenom vremenskom periodu, do zabrane približavanja žrtvi diskriminacije. Ovim merama bi se na potpuniji i efikasniji način nego što je to slučaj sa izricanjem novčane kazne, mogla ostva-

no mesto i sl. Ponovljeno diskriminatorско postupanje od strane istog prekršioца moglo bi da predstavlja zakonom propisani razlog za izricanje mere prestanka radnog odnosa. Diskriminatorско postupanje sudije ili sudije porotnika, trebalo bi zakonom da bude određeno kao nesavesno vršenje sudijske funkcije. Slično tome, diskriminatorски izbor okrivljenog u krivičnom gonjenju, ali i drugo diskriminatorско postupanje javnog tužioca, trebalo bi da se definiše kao nesavesno vršenje tužilačke funkcije.

Kao poslednje pravno sredstvo koje bi oštećenom stajalo na raspolaganju i to ako bi se sva druga sredstva zaštite od diskriminacije pokazala nea-

Diskriminaciju je moguće sprečiti upotrebom pravnih sredstava

krinatorско postupanje prema učesniku u postupku pred sudom ili drugim državnim organom može uvek smatrati razlogom za izjavljivanje žalbe ili podnošenje drugog pravnog leka? Da li je obučar slobodan da odbije da popravi cipele homoseksualcu? Koliko ima pravnika koji bi znali da odgovore na ova pitanja?

U pogledu mehanizama pravne zaštite, nabranje bi svakako trebalo započeti tužbama građanskog prava koje omogućavaju oštećenom da se sam, pravnim sredstvima bori protiv diskriminacije. Diskriminisanom bi tako na raspolaganju stajali zakonom precizno definisani zahtevi pomoću kojih bi od suda mogao da traži da se onom ko diskriminiše naredi da prestane sa diskriminacijom i da otkloni stanje povrede prava.

riti svrha kažnjavanja - sprečavanje i odvratanje od diskriminacije.

Trebalo bi definisati pravilo po kome je u upravnom postupku pred državnim organima dozvoljena žalba zbog diskriminacije do koje je došlo u toku postupka ili koja je učinjena donošenjem diskriminatorске odluke. Takođe, trebalo bi zakonom dozvoliti pokretanje upravnog spora protiv konačne odluke državnog organa kojom je učinjena diskriminacija.

Režim pravne odgovornosti trebalo bi da bude pooštren i u slučaju diskriminacije u radu. Tako bi diskriminatorски odnos prema kolegi ili kolegici bio okvalifikovan kao teža povreda radnih obaveza za koju bi prekršioца bilo moguće izreći radno-pravne sankcije, na primer umanjeње zarade, premeštanje na drugo rad-

dekvatno, trebalo bi da bude pravno neposrednog obraćanja Ustavnom sudu i to putem podnošenja ustavne žalbe.

Šta je od svega navedenog prisutno u našem pravnom sistemu? Veoma malo. Ustavna žalba nije propisana Ustavom Srbije, a jeste Ustavom Crne Gore. Prema tekstu Ustavne povelje, tužba zbog povrede ljudskih prava može se podneti Sudu državne zajednice, naravno onda kada i ako on započne sa radom. Krivično-pravnih i građansko-pravnih reakcija na diskriminaciju gotovo da nema. Sasvim su izuzetne sudske odluke kojima se obezbeđuje zaštita žrtvama diskriminacije. Zakržljalo pravog sistema u ovoj oblasti izražena je i u pogledu mogućnosti aktiviranja drugih mehanizama zaštite.

Eto novog pitanja za zakonodavca: kako odgovoriti

Model zakona protiv diskriminacije

GLAVA II: OPŠTA ZABRANA DISKRIMINACIJE

NAČELO JEDNAKOSTI
Član 4.

Svi su jednaki i uživaju jednak položaj i jednaku pravnu zaštitu bez obzira na lična svojstva.

OBLCI DISKRIMINACIJE
Član 5.

- (1) Diskriminacija je zabranjena.
- (2) Oblici diskriminacije su neposredna i posredna diskriminacija, pozivanje i navođenje na diskriminaciju, pomaganje u diskriminatorском postupanju i povreda načela jednakih prava i obaveza.
- (3) Neposredna diskriminacija postoji ako se lice ili grupa (dalje: "diskriminisan"), u istoj ili sličnoj situaciji, bilo kojim aktom ili radnjom, stavlja ili su stavljeni u nepovoljniji položaj, ili bi mogli biti stavljeni u nepovoljniji položaj, zbog njegovog odnosno njihovog ličnog svojstva.
- (4) Posredna diskriminacija postoji ako se lice ili grupa, zbog njegovog odnosno njihovog ličnog svojstva, stavlja u nepovoljniji položaj, donošenjem akta ili preduzimanjem radnje, koja je prividno zasnovana na načelu jednakosti i nediskriminacije, osim ako je taj akt ili radnja opravdana zakonitim ciljem, a sredstva za postizanje tog cilja su primerena i nužna.
- (5) Diskriminacija postoji i u slučaju:
  - ako se prema diskriminisanom neopravdano postupa gore nego što se postupa ili se postupalo prema drugome, isključivo ili uglavnom zbog toga što je diskriminisan tražio, odnosno namerava da traži pravnu zaštitu od diskriminacije ili zbog toga što je ponudio ili namerava da ponudi dokaze o diskriminatorском postupanju;
  - udruživanja radi vršenja diskriminacije, odnosno delovanja političkih, sindikalnih i drugih organizacija koje je usmereno na kršenje ustavom, zakonom i međunarodnim sporazumom zajamčenih sloboda i prava ili na izazivanje nacionalne, rasne, verske i druge mržnje, razdora ili netrpeljivosti;
  - ako se prema diskriminisanom očigledno ponižavajuće postupa, isključivo ili uglavnom zbog njegovog ličnog svojstva.

NAČELO JEDNAKIH PRAVA I OBAVEZA
Član 6.

- (1) Svi građani imaju jednaka prava i obaveze.
- (2) Ne smatraju se povredom načela jednakih prava i obaveza niti diskriminacijom:
  1. odredbe zakona, propisa, kao ni odluke ili posebne mere, donete u cilju poboljšanja položaja etničkih, verskih, jezičkih i drugih manjina ili drugih grupa ili lica kojima se pruža posebna zaštita, neophodna za uživanje i ostvarivanje njihovih prava pod istim uslovima pod kojima ih uživaju i ostvaruju drugi;
  2. donošenje odnosno zadržavanje postojećih akata i mera čiji je cilj otklanjanje ili popravljavanje nepovoljnog položaja etničkih, verskih, jezičkih ili drugih manjina ili drugih grupa ili lica kojima se pruža posebna zaštita;
  3. zakonom ili drugim pravnim propisom utvrđeni uslovi, odnosno na osnovu tih propisa doneti pojedinačni pravni akti za zasnivanje takvog radnog odnosa u kojem između poslodavca i radnika mora postojati blizak odnos ili odnos poverenja ili sličnost u pogledu političkih ili verskih opredeljenja, odnosno kod koga je potrebno da radnik poseduje neko naročito lično svojstvo radi uspešnog obavljanja radnih zadataka, pod uslovom da je cilj zasnivanja takvog odnosa zakonit i da je potreba za naročitim ličnim svojstvom opravdana;
  4. uskraćivanje strancu, u granicama ustava, zakona i međunarodnog sporazuma, onih sloboda i prava koje neposredno proističu iz državljanstva.

POVREDA NAČELA JEDNAKIH PRAVA I OBAVEZA
Član 7.

- Povreda načela jednakih prava i obaveza postoji:
1. ako se diskriminisanom isključivo ili uglavnom zbog njegovog ličnog svojstva neopravdano uskraćuju prava i slobode, odnosno nameću obaveze koje se u istoj ili sličnoj situaciji ne uskraćuju ili ne nameću drugom licu ili grupi;
  2. ako su cilj ili posledica preduzetih mera neopravdani, i
  3. ako ne postoji srazmera između preduzetih mera i cilja koji se ovim merama ostvaruje.

TEŠKI OBLCI DISKRIMINACIJE
Član 8.

- Posebno je zabranjeno i kažnjivo:
- izazivanje, podsticanje i raspirivanje nacionalne, rasne, verske i druge neravnopravnosti, mržnje, razdora ili netrpeljivosti;
  - propagiranje ili smišljeno vršenje diskriminacije od strane državnih organa, u postupcima pred državnim organima, putem javnih glasila, u političkom životu, prilikom pružanja javnih usluga, u oblasti radnih odnosa, obrazovanja, kulture, sporta i sl.;
  - propagiranje rasne, nacionalne ili etničke superiornosti;
  - ropstvo, trgovina ljudskim bićima, apartheid, genocid, etničko čišćenje i njihovog propagiranje.

ZABRANA ISPISIVANJA I ISTICANJA DISKRIMINATORSKIH PORUKA I SIMBOLA
Član 9.

Zabranjeno je ispisivanje i isticanje na javnim mestima i širenje na drugi način poruka i simbola kojima se poziva na diskriminatorско postupanje prema drugim licima.

potrebi zaštite od diskriminacije ako se u pravnom okruženju ne prepoznaje celovit režim mehanizama pravne zaštite? Da li bi trebalo da i dalje zavisimo od slobodne odluke državnog organa, obučara ili huligana da neće vršiti akte diskriminacije? Da li bismo mogli da se

zadovoljimo sa incidentnom dovrtljivošću sudija u postupku pružanja pravne zaštite? Upiranje prstom u pravnike ovde nije od pomoći: oni će uvek odvratiti da načelo vladavine prava zabranjuje upotrebu sredstava zaštite koja nisu propisana ustavom ili zakonom. ■